

SOCn6103 sociologie medicíny

vyučující: Iva Šmídová a Eva Šlesingerová

výuka: jarní semestr 2020

kurz je vyučován jednou za dva roky

kontakt a konzultační hodiny:

Eva Šlesingerová eslesi@fss.muni.cz; středa 12.00 – 13.00

Iva Šmídová krizala@fss.muni.cz; středa 12.30 – 13.30

anotace

Sociologie medicíny je etablovanou a zároveň progresivně se rozvíjející subdisciplínou sociologie. Věnuje se otázkám a konceptům, jako jsou zdraví a nemoc, způsoby léčení, lékařská profese, medicínské či farmaceutické korporace, vztah biomedicíny a tzv. alternativních medicín (CAM), medikalizace společnosti a mnoha dalším, především v jejich vazbě na kulturní a sociální instituce, normy a očekávání. Zkoumá sociologicky medicínu jako a) žitou praxí i jako b) soubor reprezentací. V našem kulturním kontextu je to především biomedicina a lékařská profese, kdo reprezentuje autoritativní vědění na poli medicíny a hegemonně definuje, co je to život, zdraví a nemoc. Zásadně tím ovlivňuje naše představy o zdraví a nemoci, ale i jednání, která se k nim vztahují. Kurz Sociologie medicíny provází studující vývojem této disciplíny, základními debatami, které ji utvářely. Prostřednictvím přednášek a diskusí seznámí s hlavními tématy a trendy v této disciplíně. Jeho součástí jsou také přednášky hostujících lektorek/lektorů, které dávají příležitost nahlédnout na aktuálně probíhající výzkumy v oblasti sociologie medicíny.

požadavky

Práce v kurzu je hodnocena průběžně. Minimální počet bodů k úspěšnému absolvování je 60 ze 100. Budou se hodnotit následující aktivity:

- 1. účast v hodinách_** Tolerují se dvě neomluvené absence během semestru, při každé další neomluvené absenci se snižuje závěrečné hodnocení o jeden stupeň
- 2. moderování debaty_ (20 bodů)** Každý bude moderovat jednu debatu během semestru, což znamená připravit otázky z povinné četby, případně inspirované nějakým jiným materiálem a bude vést debatu v seminární části našeho setkání. Přihlaste se do skupin v ISu k moderování.
- 3. esej_** Do odevzdávací kurzu odevzdejte finální verzi textu o rozsahu 7-10 normostran, využijte minimálně tři zdrojů literatury z kurzu, práce na něm a zpětná vazba proběhne ve třech fázích, které zároveň tvoří požadavky kurzu.
  - a) Odevzdání návrhu tématu eseje v rozsahu cca 2 normostrany + seznam základní literatury, z níž esej bude vycházet (**termín 30. duben**), do Odevzdávací v ISu (**10 bodů**).
  - b) Odevzdání definitivní podoby eseje do Odevzdávací ISu nejpozději **5.6. 2020 (40 bodů)**.
- 4. workshop_** Prezentace a obhajoba svého námětu eseje (terénu) v rámci „minikonference“ na posledním setkání, 13. května, s ostatními studujícími a vyučujícími v kurzu. Pokyny obdržíte v průběhu kurzu (**30 bodů**).

stupnice hodnocení

A: 100 - 91
B: 90 - 81
C: 80 - 71
D: 70 - 66
E: 65 - 60
F: 59 - a méně

témata/struktura kurzu:

01_ 19.2. úvod do kurzu

sylabus_ organizační setkání

02_ 26.2. medicína jako sociální instituce, co je to sociologie medicíny

sociologie medicíny, medicínský pluralismus, biomedicína, CAM, alternativní medicína, medikalizace, biomedikalizace

Povinná literatura:

Clarke, AE, Shim JK, Mamo L, Fosket JR & JR Fishman (2003)
"Biomedicalization: Technoscientific Transformations of Health,

Illness, and U.S. Biomedicine". In: *American Sociological Review*, 68 (2): 161-194.
Rose N (2007) „Beyond medicalization“, In *The Lancet*, (369)9562:700-702.

Doporučená literatura:

Bynum, W. (2008). *The history of medicine: A very short introduction*. Oxford University Press.
Conrad, P. (1992) „Medicalization and Social Control“, In: *Annual Review of Sociology*, 18:209-232.
Foucault, M. (2010). *Zrození kliniky*. Pavel Mervart. (kapitola 4, str. 73-85, kapitola 5, str. 85-111 a kapitola 7, str.131-149).
Goffman, E., & Helmreich, W. B. (1961). *Asylums: Essays on the social situation of mental patients and other inmates* (Vol. 277). New York: Anchor Books.
munispace.muni.cz/book?id=550
Parsons, T. (1964). *The Social System*.(1951). (Part 1, str. 428-47).
Porter, R. (2013). *Dějiny medicíny. Od starověku po současnost*. (1983). Praha: Prostor (úvod, kapitola 10, 20, 21, 22).
Sontag, S. (1997). *Nemoc jako metafora, AIDS a jeho metafory*. Praha: Mladá fronta. (celá kniha).
Šmídová, I, Šlesingerová, E. Slepíčková, L. 2015. *Games of Life. Sociological Perspectives*. Brno: Munipress.

03_ 4.3._ Zdraví, nemoc a jazyk, nemoc jako metafora, infekční nemoci/epidemiologie

Cc je to nemoc/ zdraví, diagnózy, nemoc jako metafora, jazyk a nemoc, AIDS, rakovina, mor, epidemie

Povinná literatura:

Danforth S & Naraiian S (2007) Use of the Machine Metaphor Within Autism Research. In *Journal Dev Phys Disability*, 19:273-290, DOI 10.1007/s10882-007-9061-9.
Waltz M (2003) *Metaphors of Autism, and Autism as Metaphor: An Exploration of representation*. Second Global Conference, Inter-Disciplinary. Net.

Doplňující literatura:

Douglas M 1991 (1966). *Purity and Danger. An Analysis of the Concepts of Pollution and Taboo*. London: Routledge, s. 159-179.
Gilman, E. B. (2010) "The subject of the plague". *Journal for Early Modern Cultural Studies*, 10(2), 23-44.
Hansen Ch, Needham, C, Nichols, B 1991 (2010) *Pornografie, etnografie a diskurzy moci*. In: *Vizuální antropologie. Kultura žitá a viděná*. Nakladatelství Pavel Mervart.
Lupton D (2012) *Medicine as culture: illness, disease and the body*. SAGE.
Martin E (1991) „The Egg and the Sperm: How Science Has Constructed a Romance Based on Stereotypical Male-Female Roles“ in *Signs*, Vol. 16, No. 3, pp. 485-501. The University of Chicago Press.
Sontag S 1997. *Nemoc jako metafora, AIDS a jeho metafory*. Praha: Mladá fronta. (kapitola *Nemoc jako metafora*).

04_11.3._ Má zdraví a nemoc gender, barvu kůže, status? Co s hierarchií ve zdravotnictví?

sociální struktura a nerovnosti ve zdraví, nemoci i systému zdravotnictví. Lékařská socializace a vztahy mezi profesemi.

Povinná literatura:

- Analýza zdraví pro radu vlády pro rovnost žen a mužů - bude doplněno, až bude zveřejněna: Šmídová, I. A Vondráčková L. 2019.
- Geer, B., Hughes, E. C., Strauss, A., Becker, H. S., & Laqueur, T. (2002). Reviews-MULTIMEDIA-Book: Boys in White: Student Culture in Medical School. *BMJ-British Medical Journal-International Edition*, 325(7366), 718.
- Lorber, J., & Moore, L. J. (2002). *Gender and the social construction of illness* (Vol. 4). Rowman Altamira.
- Matoušová, Olga Šmídová, Blanka Tollarová. (2014). „'You Can't Take It Personally': Emotion Management as Part of the Professional Nurse's Role .“ *SOCIOLOGICKÝ ČASOPIS / CZECH SOCIOLOGICAL REVIEW* 50 (6): 839-874, <http://dx.doi.org/10.13060/00380288.2014.50.6.146>.

Doporučená literatura:

- Becker, H. S. (Ed.). (1961). *Boys in white: Student culture in medical school*. Transaction Books. (kapitola 1, str. 3 - 16)
- Reiger, K. (2008). Domination or mutual recognition? Professional subjectivity in midwifery and obstetrics. *Social Theory & Health*, 6(2), 132-147.

05_18.3._ Spočítejte mi tu nemoc!

Bioinformatika, zdraví a nemoc ve 21.stol.

z nemocnice do laboratoří, digitální zdraví, bioinformatika a nemoc

Povinná literatura:

- Calvert, J, Fujimura, JH (2011) « Calculating life? Duelling discourses in interdisciplinary systems biology”. In *Studies in History and Philosophy of Biological and Biomedical Sciences*, 42 (2): 155-163.
- Rüppel J & Voight T (2019) „The Death of the Clinic? Emerging Biotechnologies and the Reconfiguration of Mental Health”, In *Science, Technology & Human Values*, 44(4) 567-580.

Doplňující literatura:

- Bliss C (2018) “Biomedicalization in the Postgenomics Age. In: Gibbon S, Prainsack B, Hilgartner S, Lamoreaux J (eds.) *Handbook of Genomics, Health and Society*. Routledge.
- Braun B (2007) „Biopolitics and the Molecularization of Life.” *Cultural Geographies* 14 (1): 6-28.
- Foucault M [1963](2010). *Zrození kliniky*. Přeložil P. Horák. Brno: CDK.
- Helmreich, S (2013) “Potential Energy and the Body Electric”. In *Current Anthropology*, 54 (7):139-148.

Ingold, T. a Pálsson, G.(eds.). 2013. *Biosocial Becomings: Integrating Social and Biological Anthropology*, Cambridge: Cambridge University Press.

06_ 25.3. _ Setkání sekce sociologie medicíny české sociologické společnosti na fss mu v brně

časový dvojblok 10 - 12 a 12 - 14h, program bude upřesněn

07_ 1.4. _ čtecí týden

08_ 8.4. _ Od kolébky až za hrob

praxe porodnictví, změny porodů v ČR; smrt a rituály rozloučení; a když se obojí protne časově

Povinná literatura:

Davis-Floyd, R. E., & Sargent, C. F. (Eds.). (1997). *Childbirth and authoritative knowledge: Cross-cultural perspectives*. University of California, Pr. (kapitola 10, str. 263 - 280).

Martin, E. (2001). *The Woman in the Body: A Cultural Analysis of Reproduction*. Beacon Press. (kapitola 4, str. 54 - 91)

Šmídová, I, Šlesingerová, E. Slepíčková, L. (2015). *Games of Life. Sociological Perspectives*. Brno: MuniPress ([kapitola 7\).
munispace.muni.cz/book?id=550.](http://munispace.muni.cz/book?id=550)

Doporučená literatura:

Smidova, Iva (2019) The end of the beginning: context of death at birth in the Czech Republic, *Mortality*, 24:4, 431-449, DOI: [10.1080/13576275.2018.1529743](https://doi.org/10.1080/13576275.2018.1529743);

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13576275.2018.1529743>;

<https://www.tandfonline.com/eprint/5ZR7IMKNGTK9XWFFYXXI/full?target=10.1080/13576275.2018.1529743>

Šmídová, Iva (2019). The Czech Intimate Presence of Perinatal Loss in the Post-Socialist Absence of Institutionalised Humanity. *WSIF - Women's Studies International Forum 74 (May - June 2019)* 94-103. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2019.02.006>;

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0277539518303807?dgcid=author>

09_ 15.4. _ Biopolitika zdraví a nemoci_ Populace, očkování, Černobyl

populace, biopolitika, bare life, biorobots, očkování, prevence

Povinná literatura:

Petryna A (2004) *Biological Citizenship: The Science and Politics of Chernobyl-Exposed Populations*, *OSIRIS*, 19: 250-265. dostupné na: http://repository.upenn.edu/anthro_papers/21.

Doplňující literatura:

Heinemann T & Lemke T (2013) Biopolitical citizenship reconsidered: The use of DNA analysis by immigration authorities in Germany. In *Science, Technology & Human Values*.

Kerr A (2003) "Genetics and citizenship" In *Society*, 40 (6): 44-50.

- Petryna A (2003) *Life Exposed/Biological Citizens after Chernobyl*, Princeton University Press, p: 1-33.
- Rose N & Novas C (2005) "Biological Citizenship." In *Global assemblages: Technology, politics, and ethics as anthropological problems*, A Ong & SJ Collier (eds.), 439-63. Malden, MA: Blackwell Publishers.
- Wehling P (2011) "Biology, Citizenship and the Government of Biomedicine: Exploring the Concept of Biological Citizenship" In *Governmentality: Current issues and future challenges*. Edited by Bröckling U, S Krasmann & T Lemke (eds.), 225-46. New York, NY: Routledge.

10_ 22.4. _ Není výuka, náhrada za dvojblok 25. 3., práce na návrzích esejů

není výuka v učebně jako náhrada za dvojblok 25. 3.

11_ 29.4. _ Kdo je tady normální? Autismus, šamani a roboti

normální/nemoc/zdraví, dis/ability, autismus, ab/normalita

Povinná literatura:

Richardson, Kathleen (2018) *Challenging Sociality. An Anthropology of Robots, Autism and Attachment*. Palgrave Macmillan, Introduction.

Doplňující literatura:

- Canguilhem G (1989) *The Normal and the Pathological*. Zone Books.
- Kolářová K (2012) *Jinakost-Postižení-Kritika*. Společenské konstrukty nezpůsobivosti a hendikepu. Praha: SLON.
- Foucault M (2004) *Abnormal (Lectures at the Collège de France)* Picador.

12_ 6.5. _ Jakub Konečný (host)_ Zdraví, třída, etnicita

Čeští Romové mají dle dostupných dat významně horší zdraví než majoritní populace - dožívají se v průměru o 10 - 15 let méně, významně více trpí kardiovaskulárními onemocněními, cukrovkou i duševními nemocemi. Přednáška se zaměří na možné příčiny (vliv etnicity a socioekonomického postavení) uvedeného stavu a budeme diskutovat také možná řešení.

Povinná literatura

Ministerstvo zdravotnictví České republiky. (2014). Zpráva o zdraví obyvatel České republiky. Dostupné z: http://www.szu.cz/uploads/documents/czpz/aktuality/Cesi_ziji_del_e_ale_trapi_je_civilizacni_nemoci/Zprava_o_zdravi_obyvatel_CR.pdf, s. 91 - 93

Volitelná literatura

European Roma Rights Centre. (2016) Sterilizace a její důsledky pro romské ženy v České republice (1966-2016). Dostupné z:

http://www.errc.org/uploads/upload_en/file/nucene-a-krute-28-november-2016.pdf
Granovetter, M. (1973). The Strength of Weak Ties. Dostupné z:
<https://www.cs.cmu.edu/~jure/pub/papers/granovetter73ties.pdf>
Ripka, Š., E. Černá, P. Kubala (2018). Závěrečná evaluační zpráva /
Analýza cílového stavu. Dopady zabydlení po 12 měsících od
nastěhování. „Pilotní testování rychlého zabydlení rodin s
dětmi (Rapid Re-Housing)“. Dostupné z:
https://socialnibydeni.org/wp-content/uploads/2018/12/RRH_Zaverecna-evaluacni-zprava_web.pdf

13_ 13.5. _závěrečný workshop